

ALLEEN DE BESTE UNIVERSITEITEN EN HOGESCHOLEN VERDIENEN DE BESTE STUDENTEN! OVER HET TOEGANGS- EN TOELATINGSBELEID VOOR STUDENTEN IN DE NABIJE TOEKOMST

*Marijk van der Wende**

SAMENVATTING

Dit artikel gaat in op de vraag: kunnen of moeten universiteiten en hogescholen studenten selecteren? Hiermee wordt het Vlaamse toegangs- en toelatingsbeleid voor studenten in de nabije toekomst beschouwd (1). De vraag naar de wenselijkheid of de noodzakelijkheid van het selecteren van studenten in het Vlaamse hoger onderwijs wordt het best benaderd vanuit een internationaal vergelijkend perspectief. Hierbij worden de recente ontwikkelingen in het Nederlandse hoger onderwijs meer expliciet in ogenschouw genomen, omdat beide systemen veel overeenkomstige kenmerken hebben en elkaar ook door hun naastgelegen positie beïnvloeden. Er wordt tevens een breder internationaal kader geschetst, waarin met name de ervaringen in Angelsaksische landen met een lange traditie op het punt van selectie worden betrokken. Conclusies wijzen op de noodzaak het toegangsbeleid in Vlaanderen te verbeteren op het punt van studiekeuzebegeleiding, oriëntering en toeleiding. Hierbij vormt de invoering van profielen in het voortgezet onderwijs en de verbreding van de bacheloropleidingen in het hoger onderwijs een kernpunt. Daadwerkelijke selectie van studenten zal op korte termijn slechts in specifieke opleidingen aan de orde zijn, maar verdient op langere termijn en vanwege de internationale context meer aandacht.

I. DE CONTEXT VAN HET VLAAMSE EN NEDERLANDSE HOGER ONDERWIJS

De huidige uitdagingen in het Vlaamse en Nederlandse hoger onderwijs komen sterk overeen en deze twee landen staan hierin ook niet alleen. Steeds meer

studenten moeten worden opgeleid voor een gelijkblijvend of soms zelfs kleiner budget, hetgeen leidt tot een lagere prijs per student. Hiermee komt de kwaliteit van het onderwijs onder druk te staan en voor universiteiten tevens de kwaliteit van het onderzoek. Een sterke *research university* heeft immers een beheerste *undergraduate*-populatie en een sterke *graduate*-populatie. Deze verhoudingen zijn echter in de huidige beleidscontext nauwelijks te sturen. Daarnaast groeit de studentenpopulatie niet alleen, maar neemt ook de diversiteit daarbinnen toe, hetgeen om meer onderwijskundige differentiatie en verfijning vraagt. We zien in beide landen een hoge uitval van studenten in het eerste studiejaar. Dit duidt op inefficiëntie, een verspilling van middelen en tijd voor de instelling en de student. Met als gevolg maatschappelijk en persoonlijk verlies. Daarnaast is in Nederland ook de studievertraging een groot probleem. Men zoekt naar wegen om deze 'langstudeerders' te motiveren om de opleiding vaker in de nominale tijd af te ronden. Studiesucces, met name gerelateerd aan het voorkomen van studie-uitval en -vertraging, is dus een belangrijk thema op de beleidsagenda's in beide landen en in Nederland inmiddels onderdeel van prestatieafspraken met voorwaardelijke financiering als sturingsmechanisme vanuit de overheid. Omdat instellingen ook over effectieve beleidsinstrumenten dienen te beschikken om het studiesucces daadwerkelijk te kunnen vergroten, is het pleidooi om de toegang tot het hoger onderwijs verder te reguleren op gang gekomen. Dit is een controversieel pleidooi omdat het op gespannen voet staat met de ideologie van de gelijke kansen: "*excellence versus equity*". De door de kenniseconomie gedreven noodzaak tot excellentie versus een sociaaldemocratisch ideaal van brede toegankelijkheid. Momenteel bovendien gekaderd door een economisch perspectief dat iedere publieke sector dwingt tot *efficiency*; "het kan niet meer uit" en het is niet langer acceptabel dure publieke voorzieningen zoals universiteiten inefficiënt te benutten.

* Dean van het Amsterdam University College en hoogleraar hoger onderwijs aan de Vrije Universiteit Amsterdam en CHEPS Universiteit Twente.

(1) Deze vraag stond centraal in het basisreferaat ter gelegenheid van de ICOR-XIOS Studiedag, 13 september 2012, waarvan dit artikel een weergave is.

Zoals eerder gesteld zijn Vlaanderen en Nederland niet de enige landen waarin deze problemen spelen. Met name de problemen in het *undergraduate*-onderwijs spelen in vele landen, bijvoorbeeld in de Verenigde Staten, zoals aan de orde gesteld in de publicatie *Academically Adrift. Limited Learning on College Campuses* (Arum & Rocksa, 2010). In het algemeen worden de volgende oplossingsrichtingen overwogen: meer differentiatie op systeemniveau met consequenties voor toelating tot verschillende types instellingen, grotere private bijdragen ter verhoging van de inkomsten, en een inhoudelijke herinrichting van de *undergraduate*-fase naar sterkere (dat wil zeggen beter gestructureerde) en inhoudelijk bredere opleidingen.

II. TOELATING TOT HET HOGER ONDERWIJS IN VLAANDEREN EN NEDERLAND

Er zijn ook belangrijke verschillen tussen het Vlaamse en Nederlandse hoger onderwijs, met name op het punt van de toelating tot het hoger onderwijs. De instroom in het hoger onderwijs in Vlaanderen is opener dan in Nederland, waar de vooropleiding niet alleen naar niveau (HAVO of VWO), maar ook naar richting (profielen) belangrijker is. Op deze wijze wordt via vier profielen getracht de benodigde voorkennis voor een opleiding te garanderen. Ook is in Nederland een begin gemaakt met differentiatie. Er is excellentiebeleid ingezet dat met name streeft naar programmadiifferentiatie. Met eerst het Ruim Baan voor Talent-beleid (vanaf 2004) en vervolgens het SIRIUS-programma voor excellentie in het hoger onderwijs (vanaf 2008) is subsidie verstrekt voor de ontwikkeling van *honours*-programma's op bachelor- en masterniveau. Hierbij werd voortgebouwd op de *track record* die de *university colleges* sinds het einde van de jaren negentig hebben opgebouwd. Deze *honours colleges* bieden kleinschalig en intensief onderwijs in de *liberal arts & sciences* in een residentiële en internationale setting. Na een aanvankelijk experimentele voorziening in de wet op het hoger onderwijs, is hiervoor nu een speciale positie ingeruimd, waarmee deze colleges het recht hebben studenten te selecteren en hogere collegegelden te heffen.

In het algemeen zet men in Nederland steeds verdere stappen in het verder reguleren van de instroom (VSNU, 2012). De overheid heeft beleidsinitiatieven aangekondigd waarbij meer opleidingen studenten mogen gaan selecteren en over het algemeen wordt *matching* van de student met de opleiding als noodzakelijk gezien. Er is evenals in Vlaanderen discussie over de mate waarin een dergelijk advies bindend zou mogen zijn. Deelname van de student aan de *matching*-activiteit is dat inmiddels wel. Het is de vraag in hoeverre de term 'matching' op termijn toch een eufemisme voor selectie zal blijken te zijn. Zeker in combinatie met een Bindend Studie Advies (BSA) aan het einde van het eerste studiejaar. De normen hiervoor worden bij veel instellingen inmiddels verhoogd. Tevens is besloten dat de loting van studenten bij *numerus fixus*-op-

leidingen (met name gebruikt bij geneeskunde) wordt afgeschaft en volledig wordt vervangen door selectie. Ook is de instroom in de universiteit op basis van een propedeuse behaald in het HBO afgeschaft.

Selectie van studenten is in Nederland nu ook reeds mogelijk voor opleidingen waar dit nodig is voor de uitoefening van het beroep. Klassieke voorbeelden zijn sport- en kunstopleidingen, maar deze categorie zal naar verwachting worden uitgebreid. Voor *numerus fixus*-opleidingen; veel grootschalige opleidingen met lage rendementen (zoals rechten en economie/bedrijfskunde) zullen dit instrument naar verwachting in gaan zetten. Voor opleidingen met het bijzonder kenmerk "Kleinschalig, residentieel & intensief" (zoals de *university colleges*, zie hierboven). En voor programma's die opleiden tot een hoger niveau (*honours*) en niet-aansluitende masteropleidingen. Voorgenomen overheidsbeleid zou selectie tevens introduceren voor aansluitende masteropleidingen, waarmee de toelating tot de gehele *graduate*-fase dus selectief zou worden, voor opleidingen met een specifiek onderwijsprofiel (hetgeen een onduidelijke categorie lijkt) en opleidingen die het NVAO-label 'Excellent' verwerven. In een aantal gevallen zou selectie gecombineerd kunnen worden met differentiatie van het collegegeld.

Op basis van deze nieuwe en verwachte mogelijkheden maken sommige instellingen reeds vrij radicale keuzes. Bijvoorbeeld de Universiteit Utrecht die *matching* voor alle studenten gaat toepassen en voor iedere opleiding een *honours track* zal inrichten dat op basis van selectie toegankelijk is. De universiteit schuwt hierbij niet de mogelijkheid dat het aantal toegelaten studenten zal afnemen. Het doel is excellentie in zowel onderwijs als onderzoek verder te ontwikkelen. Ook kondigen sommige hogescholen aan *matching* breed te willen gaan invoeren. Vele andere instellingen zijn nog aarzelend in hun beleidsstappen, mede gezien het nationale beleidskader dat zich als gevolg van regeringswisselingen slechts langzaam en gefragmenteerd ontwikkelt. Hierdoor zijn de beleidsopties moeilijk af te wegen tegen de mogelijke financiële consequenties voor de instellingen. Hierbij komt dat de Nederlandse instellingen relatief weinig ervaring hebben met prijsstelling en concurrentie in het hoger onderwijs, er werd immers altijd alleen geconcurrerd op marktaandeel met gefixeerde prijzen. Ook zijn er vragen te stellen bij de koppeling van selectie met collegegelddifferentiatie. Is het wel logisch dat de betere studenten, die de universiteit in principe minder kosten, juist meer moeten betalen? Betalen zij in de selectieve programma's wellicht voor de afwezigheid van ongemotiveerde en middelmatige studenten (en docenten)?

III. SELECTIE IN INTERNATIONAAL PERSPECTIEF

Er kan wel worden gesteld dat het debat in Nederland een stapje verder is dan in Vlaanderen; het gaat niet (meer) zozeer over de vraag of we moeten selecteren,

maar vooral *als* we dat doen, *hoe* we dat dan het beste kunnen doen. Hiermee is echter zeker niet gesteld dat selectie het panacee is voor de problemen in het hoger onderwijs. Integendeel. Er wordt tot grote voorzichtigheid gemaand. Vanuit internationaal en ook historisch perspectief moeten we immers de valkuilen en de *good practices* eerst goed beschouwen. Uiteraard selecteren alle onderwijssystemen, hoewel op zeer verschillende leeftijd van de leerlingen of studenten. Er wordt in de onderwijskundige literatuur voortdurend gewezen op de nadelen van met name selectie op te jonge leeftijd. Ook kennen alle systemen hun eigen geschiedenis op het punt van selectie, met belangrijke (achteraf vaak pijnlijke) voorbeelden van insluiting en uitsluiting, bijvoorbeeld op sekse, ras, geloof of leeftijd. De grote uitdaging is in alle gevallen om een goede balans te vinden tussen kwaliteit (excellentie), toegankelijkheid en diversiteit.

De ervaringen in de Verenigde Staten zijn het beste gedocumenteerd. Bijvoorbeeld in het boek *The Shape of the River* van de voormalige presidenten van Princeton en Harvard (Bowen & Bok, 2000) en in *The Chosen* van Jerome Karabel (2005) die ook Yale betreft. Een belangrijk punt in de geschiedenis was rond 1920 toen men de objectieve *academic merit*-criteria (scores op toelatingsexamens of cijfers van het middelbaar onderwijs) begon los te laten ten faveure van zachte criteria zoals karakter, *personality* en *leadership*. Dit teneinde *socially undesirable students* te weren. Dit waren veelal Joodse studenten, die op basis van hun *academic merit* relatief meer plaatsen veroverden dan de Amerikanen zelf. Na de schrik van de Tweede Wereldoorlog en het spoetnikeffect in de jaren '50 werd vastgesteld dat in de belangrijkste concurrerende systemen (o.a. Rusland, Japan, Frankrijk) selectie nog steeds objectief op basis van *academic merit* plaatsvond en dat dit wel eens een concurrentievoordeel zou kunnen zijn. Op basis van sociologische theorieën, zoals die van Bourdieu (1977) over *cultural capital*, is de laatste decennia meer aandacht ontstaan voor zijn stelling dat de criteria van de personen die over toelating beslissen de waarden van de dominante klasse vertegenwoordigen en dat hoe vager deze worden geformuleerd, hoe meer het beschikken over culturele kennis van belang is om eraan te kunnen voldoen. Bourdieu toonde dit zelf aan op basis van onderzoek in de Franse *Grandes Écoles*. Recent onderzoek naar toelating aan de universiteit van Oxford bevestigt deze stelling ook weer grotendeels, waarbij cultureel kapitaal sterk is gerelateerd aan de (sociale) beroepsgroep van beide ouders (Zimdars, 2009). Zachte selectiecriteria en -methoden stellen studenten die in mindere mate beschikken over sociaal en cultureel kapitaal in het nadeel. Dit betreft met name eerstegeneratiestudenten en studenten uit etnische minderheidsgroepen. Het was dan ook opmerkelijk dat in Nederland vooral de sociaal-democratische en socialistische partijen voor selectie op softe criteria (en vooral niet op cijfers) pleitten. Vanuit de Verenigde Staten is er al op gewezen dat het begrip *matching* een tegenhanger kent, te weten *undermatching*. Bowen (2011) illustreert dit als

volgt: "73% of wealthy high-performing students enrolled in top universities, whereas only 41% of low-income high-performing students did the same. The under-matching rates for minority students and those whose parents never graduated from high school were similarly low."

In de Amerikaanse context, met een sterke traditie van immigratie en sociale mobiliteit, blijft de diversiteit in het hoger onderwijs uiteraard een belangrijk onderwerp en democratisch ideaal. Het beleid van *affirmative action* (positieve discriminatie) heeft daarbij in veel staten een belangrijke rol gespeeld bij het inhalen van onderwijsachterstanden onder met name zwarte studenten. Een goed voorbeeld is California, waar dit beleid echter in 1996 door de republikeinse meerderheid in de State Assembly werd verworpen. Dit is in meerdere staten gebeurd en in september 2012 is ook in de traditioneel republikeinse staat Texas een rechtszaak tegen dit beleid aangespannen. Toch wordt diversiteit in de studentenpopulatie in de VS in het algemeen en ook in de meeste andere landen als een legitiem doel gezien, omdat het de juiste context biedt om jonge mensen voor te bereiden op een diverse, multiculturele en geglobaliseerde samenleving. Alternatieven voor *affirmative action* zijn dan ook van belang, zoals bijvoorbeeld *outreach*, *in context assessment*, *school based criteria* (bijvoorbeeld de beste 10 % leerlingen toelaten). In California wordt ook aangetoond dat *excellence* en *diversity* goed samengaan: de *undergraduate*-studentenpopulaties van UC Berkeley en UCLA bestaan voor 65% uit 'allochtonen' en voor 25 % uit eerstegeneratiestudenten uit de laagste-inkomensgroepen. Toch blijven er tot op de dag van vandaag veel controversiële punten bestaan in de VS, onder andere met betrekking tot de toelating van atleten, studenten uit minderheidsgroepen waarvoor quota bestaan en internationale studenten en Amerikaanse studenten van buiten de staat, waarvoor een hoger collegegeld mag worden geheven. Men betwijfelt veelal of voor deze categorieën studenten dezelfde criteria worden gehanteerd. Daarnaast zijn er nog steeds gevallen bekend van discriminatie tegen niet-Amerikaanse studenten met een hoger dan gemiddeld prestatieprofiel, momenteel met name de Asian Americans. Zie voor meer details over toelating in de VS, Douglass (2007).

Het debat over diversiteit in topuniversiteiten speelt zich ook af in het Verenigd Koninkrijk. Met name de universiteiten van Oxford en Cambridge liggen op dit punt regelmatig onder vuur. Beide selecteren strikt op *academic merit* (A+), maar hebben toch constant zaken uit te leggen vanwege de lage participatiegraad van minderheden. Zij hebben te maken met een zeer gestratificeerd schoolsysteem (*public and private schools*) en grote verschillen tussen schooldistricten. De nationale context wordt bovendien bepaald door het Engelse overheidsbeleid dat zich sterk richt op *widening participation*. Er is naast het nationale toelatingssysteem (UCAS) dan ook een nationaal *Office for Fair Access*. Ook hier zijn *outreach* en *transparency* sleutelwoorden en het valt niet te ontkennen dat dit onderwerp ook

in Engeland een sterk politieke connotatie heeft. Sociaaldemocraten vragen daarbij steeds aandacht voor beoordeling van de academische prestatie in relatie tot *contextual factors* zoals sociaal-economische en pedagogische omstandigheden, teneinde *equal opportunity* als doelstelling hoog te blijven houden. Vanwege de hoge mate van autonomie van de universiteiten zijn de maatschappelijke eisen rondom transparantie niet te negeren. Een nationale commissie heeft hierin belangrijke adviezen gegeven; de Schwartz reports (2004, 2008) over "*Fair admissions to higher education: recommendations for good practice*" zijn een absolute aanrader voor iedereen die zich met beleidsontwikkeling over dit onderwerp gaat bezighouden. In Engeland wordt verder uitgebreid flankerend onderzoek gedaan, onder andere door het Centre for Education and Inclusion Research (Sheffield Hallam University) en het Institute for Access Studies (Staffordshire University). De toelatingspraktijk wordt ondersteund door een nationaal expertisecentrum voor Supporting Professionalism in Admissions (SPA).

Ook in Frankrijk speelt de discussie over selectiemethoden nog steeds volop rondom toelating tot de *Grandes Écoles* en dan met name de wijze waarop de voorbereiding op en de inrichting van de toelatingsexamens hiervoor moet worden geregeld. Ook hierbij staan weer de exact-cognitieve (*academic merit*) en de meer sociaal-interpretatieve (*in context*) benadering tegenover elkaar in relatie tot de vraag welke methode een betere basis biedt voor gelijke kansen (*equity* in de zin van *equality of opportunities*, hoewel de term *equity* in het hoger onderwijs ook andere interpretaties van sociale gelijkheid kent. Uiteraard zijn ook de ervaringen uit landen zoals Zuid-Afrika en Australië met beide *indigenous populations* relevant en interessant.

IV. SELECTIEMETHODEN EN CRITERIA

Zoals uit bovenstaande internationale verkenning blijkt, staan in de discussie vooral de methode en criteria en niet zozeer het nut van selectie centraal. Selectie wordt in het algemeen geacht bij te dragen aan studiesucces, te weten de studievoortgang (aantal behaalde studiepunten per jaar), de studieprestatie (hoogte van de behaalde cijfers) en de snelheid en mate waarin het diploma wordt behaald. Internationaal onderzoek en ook de Nederlandse ervaringen geven aan dat in het algemeen selectie de motivatie en betrokkenheid van studenten bij hun studie bevordert, leidt tot betere studieprestaties, een lagere uitval en een hogere kwaliteit van het onderwijsleerproces (zie voor een samenvatting: Reumer & Van der Wende, 2010). Selectie op basis van *merit*, dat wil zeggen op basis van criteria die de kandidaat zelf kan beïnvloeden, heeft de voorkeur (Drenth, 2004). Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld loting. Selectie kan op die wijze motivatie en betrokkenheid stimuleren en de participatie van de kandidaat in het proces heeft betekenis; het bevordert acceptatie, men voelt zich betrokken en het 'geselecteerd zijn' op

zich draagt zo bij aan studiesucces. Psychologen wijzen hierbij op het Hawthorne-effect, te weten dat als inzet van de kandidaat tot toelating leidt, dit ook tot tevredenheid leidt omdat men voelt de toelating zelf te hebben veroorzaakt en dat dus het feit dat men geselecteerd is op zich al een positief effect heeft. In die zin kunnen selectieprocedures motivatie niet meten, maar misschien wel veroorzaken (ten Cate, 2012). Het meten van motivatie, houding, betrokkenheid, doorzettingsvermogen op basis van essays, motivatiebrieven of interviews wordt inderdaad tot methoden met een lage validiteit gerekend. Motivatie is moeilijk objectief meetbaar, terwijl de onbetrouwbaarheid (risico op onterecht afwijzen) bij deze methoden toeneemt, met name wanneer de menselijke factor (als beoordelaar) een grote rol speelt, bijvoorbeeld bij interviews. Dit zijn bovendien methodes en criteria die sterk beïnvloed worden door cultureel kapitaal (zie hierboven). Het 'geselecteerd zijn' kan alleen bijdragen aan studiesucces indien de kandidaat ervaart dat men rechtvaardig (*merit-based*) wordt beoordeeld en dat er geen sprake is van *bias* als gevolg van menselijke factor.

Voorts geldt dat voorgaand gedrag (*past performance*) in hetzelfde domein de beste voorspeller is van toekomstig gedrag. De beste voorspellers van studiesucces in het hoger onderwijs, in de zin van verklaarde variantie en robuustheid, zijn intelligentie en consciëntieusheid. Beide zijn goed af te lezen aan de eindcijfers van het voortgezet onderwijs. Het voordeel hiervan ten opzichte van (gestandaardiseerde) testen is dat deze cijfers in Nederland cumulatief zijn opgebouwd, dat wil zeggen dat gemiddelden van (deel)cijfers behaald over een periode van drie jaar en dus niet op basis van een momentopname worden vastgesteld. Afhankelijk van de opleiding kan aan cijfers op bepaalde schoolvakken uiteraard meer gewicht worden toegekend. Ook uit Amerikaanse ervaringen blijkt dat een cumulatief cijfergemiddelde studiesucces beter voorspelt dan scores op een gestandaardiseerde test (zoals SAT of CLA (2)) en bovendien minder nadelen heeft voor kandidaten uit minderheidsgroepen. Met name de (publieke) University of California neemt hiervoor sterk positie in tegenover de (private) Ivy League-instellingen aan de oostkust, waar meer met scores op gestandaardiseerde tests wordt gewerkt.

Kunnen we hiermee aannemen dat selectie op basis van schoolcijfers zonder meer een begaanbare route is? Nee, er zijn verschillende complicaties. Zo spelen in bepaalde landen, bijvoorbeeld in het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten, de kwaliteitsverschillen tussen scholen voor voortgezet onderwijs in bepaalde wijken, districten of staten een grote rol. Dit verklaart de aandacht voor *contextual factors* – *in-context assessment* (zie hierboven). In Nederland bestaat weliswaar een landelijk centraal eindexamen, maar zien we toch ook iets

(2) SAT: voorheen geheten de Scholastic Aptitude Test. CLA: Collegiate Learning Assessment.

dergelijks. De discrepantie tussen cijfers op enerzijds de school- en anderzijds de centrale examens zijn in de laatste jaren toegenomen en de maat van deze discrepantie wordt gezien als indicator voor de kwaliteit van de school. Hogere cijfers op schoolexamens worden namelijk gebruikt ter compensatie van lagere cijfers op het centraal examen, omdat de kandidaat uiteindelijk op basis van een (gewogen) gemiddelde wordt beoordeeld. De Onderwijsinspectie dringt er bij scholen op aan deze verschillen te verkleinen door hun kwaliteit te versterken. Voorts spelen de nadelige effecten van *early tracking* voor een bepaald type voortgezet onderwijs op twaalfjarige leeftijd een rol, met name voor allochtone leerlingen. Hierdoor blijft talent onderbenut en zet zich onvoldoende om in goede schoolprestaties. Diversiteit behoeft ook extra aandacht als het gaat om *gender*. Meisjes presteren in het voortgezet onderwijs beter dan jongens. Dus zoals Jelle Jolles (hoogleraar neuropsychologie) onlangs aangaf: "Als we gaan selecteren op cijfers, hebben de jongens het nakijken." Een ander probleem betreft de zeer geringe spreiding in de schoolcijfers. Men cijfert op de Nederlandse tienpuntsschaal zeer dicht rond de mediaan, waardoor werkelijke verschillen in schoolprestaties minder inzichtelijk worden en het risico op onterecht afwijzen groter wordt (kleinere verschillen geven grotere meetproblemen; zie hieronder). Ten slotte zijn naast het cijfergemiddelde uiteraard ook individuele cijfers in relatie met de gekozen studie (bijvoorbeeld wiskunde voor bètastudies) van belang. En spelen bij bepaalde opleidingen niet-cognitieve (bijvoorbeeld fysieke of artistieke) kwaliteiten een rol.

Deze complicaties zullen serieus moeten worden genomen, wil selectie daadwerkelijk tot positieve effecten leiden. Zoals gezegd dient deze te geschieden op basis van objectief meetbare criteria met een goede voorspellende waarde voor succes in de betreffende studie. Een cumulatief cijfergemiddelde, zoals gegenereerd in het Nederlandse voortgezet onderwijs, is hier in principe voor geschikt. Een *merit-based*-benadering werkt bovendien stimulerend op prestaties in het voortgezet onderwijs, zoals reeds wordt waargenomen bij leerlingen die gemotiveerd zijn om gemiddeld een acht of hoger te halen teneinde direct te worden toegelaten tot de opleiding geneeskunde. Hetzelfde speelt in relatie tot toelating bij de *university colleges*. Vanuit het voortgezet onderwijs werd dan ook gejuicht over het voorstel voor selectie op cijfers. Dit biedt immers een argument om leerlingen te stimuleren hogere cijfers te halen, dus om meer te leren en daarmee het onderpresteren tegen te gaan. Onderpresteren is een serieus probleem in het Nederlandse voortgezet onderwijs; de cijfers op kernvakken gaan de laatste jaren achteruit en het gemiddelde eindcijfer op het centraal eindexamen in het VWO is slechts 6,3. Ook hierover spreekt de Onderwijsinspectie jaarlijks haar zorgen uit. Recent is een subsidieregeling voor het stimuleren van excellentie in het voortgezet onderwijs van kracht geworden. De eerste projecten starten in het najaar van 2012. Scholen voor voortgezet onderwijs werken hierin samen met

instellingen voor hoger onderwijs die inmiddels meer ervaring met excellentie hebben opgedaan.

Aangetekend dient te worden dat het met die excellentie in het hoger onderwijs na bijna tien jaar stimuleringsbeleid nogal meevalt. In 2011 namen slechts 3 tot 5 % van de universitaire studenten en 1 tot 3 % van de HBO-studenten deel aan een excellentieprogramma (Van der Wende, 2011). De doelstelling om de komende jaren 10 % te bereiken, is opgenomen in de prestatieafspraken met de instellingen. Verdere stimulans is zeker nodig, omdat de prestaties op studiesucces alarmerend laag blijven en de zesjescultuur ook in het hoger onderwijs hardnekkig is. Overigens zowel onder studenten als docenten. Onderpresteren blijkt dan ook in de *undergraduate*-fase voort te duren, hetgeen hieronder nader zal worden uitgelegd. In deze veranderende beleidscontext is de noodzaak om de toelating beter te reguleren evident, maar uit het bovenstaande blijkt ook dat dit bedachtzaam moet gebeuren.

V. CONDITIES EN SCENARIO'S VOOR DE INVOERING VAN SELECTIE IN HET NEDERLANDSE HOGER ONDERWIJS

De tijd is nog niet rijp om selectie bij de toelating tot de universiteit in algemene zin in te voeren. Naast de bovengenoemde complicaties spelen de volgende redenen hierbij een rol. Ten eerste zou dat toch minstens op basis van een zeven moeten gebeuren om (ook internationaal gezien) geloofwaardig over te komen en bovendien het cijfergemiddelde in het VWO verder te stimuleren. Het zou op dit moment echter betekenen dat het overgrote deel van de potentiële studenten niet toelaatbaar zou zijn. Op basis van recente data zou dit bij de Amsterdamse universiteiten zelfs kunnen oplopen tot ruim 70 procent van de huidige studentenpopulatie. Ten tweede blijkt uit analyse van deze data (Reumer en Van Os, 2011) dat bij een selectiegrens van een zeven ruim 40 procent van de studenten zou worden afgewezen, die vervolgens toch een fictieve BSA-grens van veertig studiepunten in het eerste jaar haalt (*false negatives*). Dit zijn waarschijnlijk de studenten die in het VWO onderpresterden. Bovendien blijkt uit dezelfde analyse dat deze studenten in bepaalde opleidingen veel beter presteren dan in andere. Dit geldt met name voor de zwakste categorie met een cijfergemiddelde onder de 6,5. Zij halen in sommige opleidingen twee- tot driemaal vaker een fictieve BSA-norm van veertig studiepunten dan in andere. Het verschil in het aantal behaalde studiepunten kan oplopen tot een factor 2.7. Deze verschillen nemen af naarmate het cijfergemiddelde hoger wordt met als bovengrens een acht of hoger. Studenten met een dergelijk hoog cijfergemiddelde halen in alle geanalyseerde opleidingen zestig studiepunten of meer in het eerste jaar. Hieruit blijkt dat naast het probleem van onderpresteren in het VWO en de daarmee geringere voorspellende waarde van met name de lagere cijfergemiddelden ook de opleidingscontext een rol speelt. De organisatie van de opleiding (intensief onderwijs en meer structurende

maatregelen) en de heterogeniteit van de studentenpopulatie (de aanwezigheid van relatief meer goede studenten) lijken met name voor de zwakke studenten van belang.

Hiermee wordt een belangrijke zwakte in de opleidingsstructuur in de universiteiten blootgelegd: in de niet-selectieve opleidingen halen momenteel zelfs de studenten met een cijfergemiddelde van 7-7,5 nog geen zestig studiepunten in het eerste jaar. Alleen de studenten met een acht of hoger studeren nominaal (of meer dan dat) in alle (dus ook slechte) opleidingen. Voor het overgrote deel van de studenten lijkt het onderpresteren dus voort te duren in het WO, hetgeen niet los kan worden gezien van een te losse opleidingsstructuur inclusief een (te) lage BSA-norm. Een meer gestructureerde aanpak bijvoorbeeld op basis van een jaarklassensysteem en met een nominale studienorm als uitgangspunt is daarom aan te bevelen. Maatregelen als intensief onderwijs, frequent toetsen, kleine groepen en aanwezigheidsplicht horen daar ook bij. Deze aanpak wordt gevolgd in de *university colleges*, die systematisch veel hogere resultaten op studiesucces laten zien dan de gemiddelde opleidingen. Zo is de uitval bij het Amsterdam University College (AUC) minder dan 10 % en haalt meer dan 80 % van deze studenten het bachelordiploma in drie jaar, met vervolgens een zeer hoogwaardige instroom naar *graduate*-programma's. Ook het door de Erasmus Universiteit Rotterdam gekozen jaarklassenmodel behelst dergelijke maatregelen. De eerste resultaten die hiermee bij de EUR zijn behaald, zijn overtuigend positief. In het algemeen zullen er hogere eisen gesteld moeten worden: "*Student success is promoted by setting and holding students to standards that stretch them to perform at higher levels, inside and outside the classroom*" (Kuh, 2005).

Uit het bovenstaande blijkt dat momenteel de basis zowel wat betreft de prestaties in het VWO als de opleidingsstructuur in het WO dus over het algemeen nog te zwak is om tot een algemene invoering van selectie in de Nederlandse universiteiten over te gaan. Het op termijn invoeren van selectie is echter wel voor velen een wenkend perspectief, met het oog op zowel het stimuleren van de prestaties in het VWO en het verbeteren van studiesucces in het WO. In de tussengelegen tijd zou echter de opleidingsstructuur van de meeste universitaire opleidingen sterk verbeterd moeten worden. Immers: alleen de beste universiteiten verdienen de beste studenten! En 'beste' slaat niet alleen op onderzoeksprestaties of -reputatie, maar op de kwaliteit van het onderwijs, met name in de *undergraduate*-fase (Van der Wende, 2012). Bovendien is die tijd nodig om meer kwalitatief hoogwaardige opleidingen in het HBO te ontwikkelen voor degenen die voor het WO uitgeselecteerd zullen worden. Alleen dan kan immers worden betoogd dat de toegankelijkheid van het systeem niet in gevaar komt.

Het is aannemelijk dat ondanks de traagheid en onzekerheid van de nationale beleidscontext de ingezette

initiatieven tot selectie de komende jaren stapsgewijs zullen worden uitgebreid. De vraag is hoe dit precies zal gaan verlopen en wat het resultaat op stelselniveau zal zijn. Extrapolerend op het eerdere excellentiebeleid zou het kunnen leiden tot verdere programmadifferentiatie, met een toenemend aantal programma's waarvoor selectie wordt ingevoerd. De *numerus fixus*-optie ligt hierbij het meest voor de hand, omdat deze relatief goedkoop is. Instellingen hoeven hiervoor het onderwijs immers niet kwalitatief te verbeteren om te mogen selecteren. Gezien de gewoonte om op marktaandeel te concurreren en de mogelijkheid hierover onderling afspraken te maken en de onmogelijkheid van prijsdifferentiatie (bij deze optie wordt geen collegegelddifferentiatie toegestaan), zou dit kunnen leiden tot een beperking van de totale (nationale) instroom in bepaalde opleidingen. Hiermee wordt niet per se gedifferentieerd, noch wordt hiermee de kwaliteit in de zin van onderwijskundig toegevoegde waarde bevorderd. Dit lijkt dus slechts tot kwantitatieve beperking en een suboptimale uitkomst te leiden. Een andere mogelijkheid tot programmadifferentiatie ligt besloten in de uitbouw van *honours tracks* en de inrichting van opleidingen die leiden tot een hoger eindniveau. Onduidelijk is echter op dit moment nog in hoeverre dit een vorm van interne differentiatie (binnen opleidingen) betreft en hoe een "hoger eindniveau" kan worden vastgesteld binnen de kaders van nationale en Europese kwalificatiekaders (NQF/EQF (3)). Hier is behoefte aan in verband met internationale mobiliteit. Ook met het oog op de arbeidsmarkt wordt al langer op explicitering van het civiel effect van *honours*-opleidingen aangedrongen. Standaarden hiervoor zijn noodzakelijk voor erkenning en het apart accrediteren en wettelijk verankeren van de *honoursgraad* zou in het Nederlandse hoger onderwijs onvermijdelijk kunnen blijken te zijn. Wat de voorgestelde selectie van studenten voor "opleidingen met een specifiek onderwijsprofiel" moet gaan inhouden, is op dit moment volstrekt onduidelijk. Een dergelijke amorfe categorie kan tot veel onduidelijkheid en problemen leiden.

Programmadifferentiatie wordt op stelselniveau ook wel als horizontale differentiatie aangeduid. En hoewel dit proces nog onvolledig is, zien we nu al dat de beste studenten zich hiermee in bepaalde opleidingen concentreren. Leerlingen met hoge VWO-cijfers kiezen bovengemiddeld vaak voor geneeskunde, *liberal arts & sciences* (*university colleges*) en de harde bètaopleidingen. Sommige andere opleidingen trekken zelfs in het geheel geen studenten met hoge cijfers (meer) aan.

Een andere mogelijkheid is dat één (of een beperkt aantal) universiteit(en) ervoor kiest om selectie algemeen in te voeren. Het beleid van de Universiteit Utrecht zou als een voorbode daarvan gezien kunnen worden. Dit zou op stelselniveau tot instellingsdifferentiatie leiden

(3) NQF: National Qualification Frameworks gerelateerd aan het EQF: het European Qualification Framework.

en zou in feite verticale differentiatie inhouden, omdat hiermee de zwakkere studenten automatisch aan de overige universiteiten toevallen en dus een hiërarchie tussen universiteiten ontstaat. Hiermee ligt ook voor de hand dat de verschillen tussen de universiteiten verder toenemen. Een universiteit kan met betere (maar minder) *undergraduate*-studenten en liefst ook een relatief grotere proportie *graduate*-studenten immers een nog sterkere *research university* worden en daarmee weer meer middelen aantrekken, reputatie bouwen, enzovoorts. Het spreekt voor zich dat deze keuze alleen legitiem is als de onderwijskwaliteit van de betreffende instelling reeds zeer hoogwaardig is. Zoals gezegd: alleen de beste universiteiten verdienen de beste studenten!

Concluderend kan worden gesteld dat het niet geheel voorspelbaar is hoe het proces in Nederland precies zal gaan verlopen. Het huidige beleid lijkt slechts zeer gedeeltelijk garanties te bevatten om suboptimale of perverse effecten van differentiatie en selectie, zoals er hierboven enkele zijn geschetst, te voorkomen. Voor universiteiten is het in ieder geval van belang om hun programma's verder te differentiëren zodat ook een eventuele *second tier*-groep toch goede opleidingen aan kan bieden, bij voorkeur gelieerd aan sterke onderzoeksgebieden. Hierbij is het gericht uitbouwen van de ingezette excellentietrajecten zoals *honours*-programma's aangewezen, waarbij qua ambitie de tien procent deelnamernorm wel het minste is om, ook in internationaal perspectief, serieus te worden genomen.

Het huidige beleid heeft een gefragmenteerd karakter en leidt slechts tot incrementele veranderingen. Dit kan echter belangrijke wijzigingen voor de inrichting van het universitaire bestel en hoger onderwijs als geheel tot gevolg hebben, met consequenties voor onderlinge verhoudingen en internationale competitiviteit. Een expliciete en systematisch samenhangende beleidskeuze voor differentiatie en een daarmee samenhangende verandering in de toelating tot het hoger onderwijs (bijvoorbeeld zoals in het Californian Master Plan) is niet gemaakt. De bredere discussie over de algemene structuur van het Nederlandse hoger onderwijs ontbreekt, zoals terecht aan de orde gesteld door Van Vught (2012) als voorzitter van de nationale Review Commissie Hoger Onderwijs. Wellicht wordt zo'n soort discussie, net als in het voortgezet onderwijs sinds de mislukte middenschoolexperimenten, een *no go area*. En wellicht heeft dat te maken met de problematische gevolgen van de gedachte van rond het millennium om het binaire systeem op te heffen, die vooral in de hogeschole tot veel schade hebben geleid. Of is het ondanks het veelvuldige beleidsjargon over differentiatie simpelweg de weerstand tegen 'verschil maken' (hetgeen differentiëren uiteindelijk toch betekent) in een land met een zeer egalitaire cultuur?

VI. OVERWEGINGEN VOOR VLAANDEREN

Zoals gezegd zijn er zowel overeenkomsten als verschillen inzake de kenmerken van het hoger onderwijs in Vlaanderen en Nederland. We zullen in dat kader bezien hoe de bovengeschetste ontwikkelingen in Nederland zich verhouden met de discussie in Vlaanderen. Hiertoe worden de varianten voor toegang en toelating zoals geschetst door Baelmans (2011) (zie ook Baelmans *et al.*, 2011) als uitgangspunt genomen. Zij stelde de vraag aan de orde naar de optimale weg om de doelstellingen ten aanzien van studiesucces te realiseren: studiekeuzebegeleiding, oriëntering, toeliden of selectie?

Onder studiekeuzebegeleiding wordt verstaan kwalitatieve informatie ter ondersteuning van het keuzep proces van scholieren. Voor Vlaanderen wordt hier door Baelmans bij opgemerkt dat er sterke behoefte is aan verdere versterking van informatiedoorstroming met aandacht voor het toenemende aantal zij-instromers. De Nederlandse situatie bevestigt het belang van goede studiekeuze-informatie. Ondanks de ontwikkeling van de website Studiekeuze 123 blijven klachten komen vanuit studentenorganisaties die wijzen op het (te) grote aantal opleidingen waarvoor bovendien vooral 'reclame' wordt gemaakt. Oppervlakkige marketing-producten domineren en meer objectieve informatie is vereist. De overheid heeft gesteld dat voor alle opleidingen een 'bijsluiter' met feitelijke informatie moet worden gepubliceerd. Een pilot hiermee gaat van start in het HBO. De universiteiten trachten de wirwar van opleidingen te reduceren door bredere opleidingen aan te bieden. Er valt immers niet alleen af te dingen op de keuzebekwaamheid van de studenten, maar zeker ook op de proliferatie van het opleidingsaanbod (een vorige president van de KNAW vergeleek dit eens treffend met de menukaart van een slecht Chinees restaurant). Bredere opleidingen waarin tijdens de eerste fase tijd is voor nadere oriëntatie zonder verlies van studiepunten en veel aandacht voor academische vaardigheden zijn sterk aan te bevelen en haken aan op de internationale ontwikkelingen in het *undergraduate*-onderwijs (Van der Wende 2011; 2012). In Vlaanderen is in 2011 dit voornemen ook door de universiteiten gepresenteerd en is zeker een weg om te vervolgen.

Oriëntering definieert Baelmans als keuzep procesondersteuning aan de hand van niet-bindende genormeerde testen, voorkennistesten, voorbereidende zomercursussen en dergelijke. Zij merkt dit aan als uiterst nuttig, indien een goede normering wordt gesteld en een voldoende brede invulling wordt gegeven waarbij ook motiveringsaspecten aan de orde zouden komen. Vragen die zij erbij stelt betreffen: wie neemt instellingsoverschrijdend initiatief? Wat is de kostprijs? En in hoeverre zullen studenten advies volgen? In Nederland wordt voor de toelating tot de bachelor weinig met gestandaardiseerde testen gewerkt. Men zou dat zien als een ondermijning van de waarde van het VWO-diploma met een via het centraal schriftelijk

eindexamen (min of meer) gegarandeerd eindniveau. Zomercursussen beginnen een bescheiden rol te spelen sinds bepaalde selectieve opleidingen (zoals *liberal arts & sciences*) studenten verplichten efficiënties weg te werken. De overheid heeft instellingen inmiddels verplicht een 'matchingactiviteit' aan te bieden en de studenten om hieraan deel te nemen. Dit kan verschillende vormen aannemen, zoals (*online*-)vragenlijsten, intakegesprekken, interviews en dergelijke. Het advies is niet bindend voor de student. De kosten van de verschillende modaliteiten zijn nog niet exact in beeld gebracht. Interviews lijken een populair idee in Nederland, maar hierbij dient te worden opgemerkt dat deze bewerkelijk en dus duur zijn, weinig extra verklaarde variantie ten opzichte van cijfers genereren en een grote kans op *bias* geven (zie ook hierboven). Deze kans kan verminderd worden door de Multiple Mini Interviewmethode (MMI) toe te passen, zoals bijvoorbeeld bij het AMC gebeurt, maar deze is nog duurder. Bij de psychologieopleiding van de UvA is zelfselectie ingebouwd door een serie *work samples* na te bouwen. Een goede oplossing, maar ook vrij kostbaar. Ook de motivatiebrief wordt veelal als optie overwogen. Deze is inderdaad goedkoper, maar heeft minder effect op betrokkenheidsgevoel en differentieert niet erg sterk. Hierboven is al opgemerkt dat motivatie moeilijk objectief meetbaar is.

Toeleiden omschrijft Baelmans als toelating tot bepaalde richtingen afhankelijk van behaalde diploma's in secundair onderwijs en merkt dit aan als een nuttige optie, waarmee de democratisering niet in gevaar komt op voorwaarde dat er specifieke schakelpaden of zalmpaden worden uitgezet in secundair of hoger onderwijs. Het is daarbij voor Vlaanderen nog onduidelijk wat de effecten van toeleiden precies zouden zijn en wat de kostprijs van de schakels. De Nederlandse profielen in het voortgezet onderwijs geven een beproefde uitwerking van deze optie. Zowel in HAVO als VWO wordt gewerkt met vier profielen: natuur en techniek (NT); natuur en gezondheid (NG); economie en maatschappij (EM); en cultuur en maatschappij (CM). De VWO-profielen hebben een gemeenschappelijk deel bestaande uit Nederlands, Engels, een tweede vreemde taal, maatschappijleer, algemene natuurwetenschappen, culturele en kunstzinnige vorming, en lichamelijke opvoeding (HAVO idem maar zonder tweede vreemde taal. Bij het gymnasium is de tweede vreemde taal Grieks of Latijn). Deze profielen zijn ingevoerd in 1998 omdat de vrijheid voor leerlingen om zelf vakken te kiezen op het voortgezet onderwijs te groot werd geacht, met gevolgen voor de aansluiting op het hoger onderwijs. De profielen zijn herzien in 2007 en recent wederom ter discussie gesteld. De vraag was of men tot minder profielen over zou moeten gaan. De Onderwijsraad (2011) heeft de minister geadviseerd in de huidige situatie niet over te gaan tot een wetswijziging om het aantal profielen te reduceren. De Raad wijst erop dat binnen de huidige VWO (Wet op het voortgezet onderwijs) het al mogelijk is voor scholen om het onderwijs vorm te geven in twee brede profie-

len, te weten een natuurprofiel en een maatschappijprofiel, waarbij een leerling wel moet kunnen kiezen uit verschillende soorten wiskunde. Met name het 'ontschotten' van de bètaprofielen natuur en techniek en natuur en gezondheid lijkt meisjes te stimuleren om ook harde bètavakken te kiezen. De Nederlandse profielen (en profielwerkstukken als verplicht onderdeel van de afsluiting) zijn als voorbeeld voor Vlaanderen zeker het bestuderen waard en verdere stappen naar het invoeren van profielen in Vlaanderen dienen zeker gezet te worden.

Selectie presenteert Baelmans ten slotte als een methode van specifieke bindende toelatingsproeven, waarbij zij opmerkt dat deze bij een te strenge initiële selectieproef zich negatief zouden verhouden met democratiseringsdoelen. Daarmee vraagt zij zich af of deze optie haalbaar en wenselijk is binnen de Vlaamse context. In Nederland wordt selectie op dit moment nog slechts sporadisch ingezet, maar het scala van opleidingen die selectief zullen worden, zal zich de komende jaren naar verwachting uitbreiden. De ontwikkelingen en kanttekeningen daarbij zijn hierboven uitvoerig beschreven. Ook is opgemerkt dat een cumulatief cijfergemiddelde voordelen heeft ten opzichte van de voorgestelde toelatingstoetsen. Vanuit democratiseringsperspectief is de aandacht voor diversiteit essentieel. Selectie lijkt op dit moment niet de eerste optie waarop Vlaanderen zich zal oriënteren. Toch zal in een internationale context hiermee ook rekening moeten worden gehouden. Ten eerste vanuit de behoefte om excellentie te stimuleren en ten tweede vanwege de *spill-over* effecten van selectie (en *numerus fixus*) in omringende landen. De ervaringen met Nederlandse studenten die in Vlaamse universiteiten (dier)geneeskunde studeren, geven die noodzaak voldoende aan. In die zin staat het beleid ten aanzien van selectie in Vlaanderen en Nederland als buurlanden niet op zichzelf en zal het Europese Verdrag richting geven aan mogelijke oplossingen.

VII. CONCLUSIES

In dit artikel stond de vraag centraal: kunnen of moeten Vlaamse universiteiten en hogescholen studenten selecteren? De mogelijke ontwikkeling van het toegangs- en toelatingsbeleid voor studenten in de nabije toekomst is vanuit internationaal vergelijkend perspectief beschouwd. Hierbij zijn de ontwikkelingen in Nederland meer specifiek toegelicht. Ten eerste de vraag of de instellingen studenten *moeten* selecteren. Concluderend kan worden gesteld dat met betrekking tot het toegangsbeleid in Vlaanderen veel verbeterd kan worden op het punt van studiekeuzebegeleiding, oriëntering en toeleiding. Hierbij wordt de invoering van profielen in het voortgezet onderwijs en de verbreding van de bacheloropleidingen in het hoger onderwijs sterk bepleit. Daadwerkelijke selectie van studenten zal voorlopig slechts in specifieke opleidingen aan de orde zijn, maar dient zeker in ogeschouw te worden genomen voor toekomstig beleid aangezien de interna-

tionale context niet genegeerd kan worden. De vraag of de instellingen studenten *kunnen* selecteren is evenzeer van belang. In hogeronderwijssystemen waarin het recht op toelating is gegarandeerd op basis van een VO-diploma is de expertise inzake selectie per definitie gering. Dit geldt ook voor Nederland, waar *admission officers* eigenlijk alleen actief zijn bij de selectie van internationale studenten, terwijl studiekeuzeadviseurs zich op de nationale studenten richten, maar geen taak hebben in selectie. De twee typen medewerkers staan bovendien meestal niet in nauw contact met elkaar. Er zal dus een professionele praktijk moeten worden opgebouwd, hetgeen scholing en ontwikkeling vereist. In Nederland heeft de VSNU het op zich genomen hierbij een ondersteunende rol te spelen. Men realiseert zich dat de verantwoordelijkheid van instellingen bij dit thema groot is. De complexiteit van selectie in relatie tot diversiteit vereist nog veel meer aandacht dan die tot nog toe heeft gekregen (en dan menigeen zich realiseert). Selectie betekent immers zowel insluiting als uitsluiting. En vooral dat laatste ligt gevoelig, in elke politieke context.

BIBLIOGRAFIE

ARUM, A. en ROKSA, J., *Academically Adrift: Limited Learning on College Campuses*, University of Chicago Press Books, 2010.

BAELMANS, T., *Hoe komt de juiste student op de juiste plaats?*, voordracht gehouden bij het AUC-UCU seminar Selective Admission in Higher Education: Dutch Experiences in International Perspective, Amsterdam, 9 juni 2011.

BAELMANS, T., DE WIT, K., SMEDTS, D. en VANHOUDT, J., "Gelijke onderwijskansen en een doorzicht toelatingsbeleid: een contradictio in terminis?", *Thema, Tijdschrift voor Hoger Onderwijs en Management* 2011, 18 (2), 22-25.

BOURDIEU, P. en PASSERON, J.C., *Reproduction in Education, Society and Culture*, London, Sage, 1990 [1977].

BOWEN, W.G., geciteerd in de *Washington Monthly* sept./okt. 2011.

BOWEN, W.G. en BOK, D., *The Shape of the River: Long-Term Consequences of Considering Race in College and University Admissions*, Princeton University Press, 2000.

DOUGLASS, J.A., *The Conditions For Admission: Access, Equity, And The Social Contract Of Public Universities*, Stanford University Press, 2007.

DRENTH, P.J.D., "Selectie aan de poort van het hoger onderwijs", *Thema, Tijdschrift voor Hoger Onderwijs & Management* 2004, Vol. 11, nr. 4, 48-51.

KARABEL, J., *The Chosen: The Hidden History of Admission and Exclusion at Harvard, Yale and Princeton*, New York, Houghton Mifflin, 2005.

KUH, G.D., KINZIE, J., SCHUH, J.H., WHITT, E.J. en ASSOCIATES, *Student Success In College: Creating Conditions That Matter*, San Francisco, Jossey-Bass, 2005, 269.

ONDERWIJSRAAD, *Profielen in de bovenbouw havo-vwo. Advies uitgebracht aan de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap*, 2011.

REUMER, C. en VAN OS, W., *Selectieve toelating voor excellentie: ervaringen op Amsterdam University College vergeleken met reguliere universitaire bacheloropleidingen*, presentatie op de Sirius/VOR-HO-conferentie 'Excellence, Research & Development', 20 oktober 2011. Zie www.siriusprogramma.nl.

REUMER, C. en VAN DER WENDE, M.C., *Excellence and Diversity: Selective Admission Policies in Dutch Higher Education. A Case Study on Amsterdam University College*, University of Berkeley: Centre for Studies in Higher Education, Research and Occasional Papers Series: CSHE.15.10, 2010.

SCHWARTZ REPORT, *Fair admissions to higher education: recommendations for good practice*, Admissions to Higher Education Steering Group. Reviewed in 2008, zie www.spa.ac.uk/schwartz-review/schwartz-report-review08.html.

TEN CATE, T.J., "De ratio, de emotie, en het Hawthorne-effect", *Th&ma* 1-2012, 6-10.

VAN DER WENDE, M.C., "Excellentie en selectie in het Nederlandse universitaire onderwijs: tussenstand en perspectief", *Th&ma* 5-2011, 48-51.

VAN DER WENDE, M.C., "The Emergence of Liberal Arts and Sciences Education in Europe: A Comparative Perspective", *Higher Education Policy* 2011, 24, 233-253.

VAN DER WENDE, M.C., *Trends towards global excellence in undergraduate education: taking the liberal arts experience into the 21st century*, University of Berkeley: Centre for Studies in Higher Education. Research and Occasional Papers Series, 2012.

VAN VUGHT, F.A., *University Profiles. International Rankings, institutional maps and the need to discuss the structure of Dutch higher education*, lezing ter gelegenheid van de opening van het academisch jaar aan de Universiteit Maastricht op 3 september 2012.

VSNU, *Selectie in het Wetenschappelijk Onderwijs*, Position Paper Vereniging van Universiteiten., 2012, www.vsnunl/Overig-1/Selectie-in-WO.htm.

VSNU, *Selectie in het wetenschappelijk onderwijs*, verslag van het AUC-VSNU seminar Selective Admission in Dutch University Education: Emerging Policies and Practices, Amsterdam, 30 mei 2012, www.vsnu.nl/Overig-1/Selectie-in-WO.htm.

ZIMDARS, A., SULLIVAN, A. & HEATH, A. (2009), "Elite Higher Education Admissions in the Arts and Sciences: Is Cultural Capital the Key?", *Sociology* 2009, no. 43, 648.